

NEOBJAVLJENO DJELO JURJA DALMATINCA U DUBROVNIKU

FISKOVIĆ CVITO

Velika građevna djelatnost u Dubrovniku u drugoj polovici 15. stoljeća privukla je tamo i poduzetnog, darovitog umjetnika i graditelja Jurja Matijina Dalmatinca. Čini se, da je on tamo svraćao u srpnju 1452. godine,¹ a zatim da je u lipnju 1464. godine bio primljen u državnu službu i tu ostao sve do sredine iduće godine.²

Budući da je bio redovno plaćen od države, s njim se nisu sklupali posebni ugovori za pojedine radove, i stoga se oni niti ne nalaze zavedeni u knjigama starog dubrovačkog notarijata i kancelarije. Njegovo prisustvo u glavnom gradu republike i njegov rad bilježe ovdje knjige zaključaka Vijeća Umoljenih i same vlade, odnosno Malog vijeća.

Taj nedostatak većeg broja pismenih bilježaka otežava uvid u njegov rad u Dubrovniku, ali bi se ta praznina mogla lakše nadoknaditi, da je Juraj tu bio zaposlen kao kipar. Njegova djela su izrazita i njegovo se dlijeto dade prepoznati stilskom analizom, pa bi se pronašla i u Dubrovniku, ali on je u toj praktičnoj, opreznoj i štedljivoj sredini, u času kad se grad utvrđivao zbog ratnih opasnosti, koje su mu zaprijetile prodiranjem Turaka u dubinu Balkanskog poluotoka, padom Srbije i njihovim navalama k Bosni i Hercegovini, bio korišten za gradnju zidina i obrambenih kula. Tim je praktičnim i jednostavnim gradnjama teško sada prepoznati i tačno odrediti njegov udio, iako dokumenti dokazuju njegovo sudjelovanje u izgradnji Minčete i kule sv. Kate.³

Poznajući ga kao umjetnika rascvale cvjetne gotike, koji voli obilati i bujni ukraš, reljefe i kipove, a osobito ljudski lik uklopljen u građevinsku cjelinu, teško se pomiriti sa mišlju, da Juraj u Du-

¹ Prema usmenom saopćenju prof. J. Tadića, koji je o tome našao bilješku u Dubrovačkom arhivu.

² Folnesics H., Studien zur Entwicklungsgeschichte der Architektur und Plastik des XV Jahrhunderts in Dalmatien, str. 194, 195, Jahrbuch des kunsthistorischen Institutes der Zentralkommission für Denkmalpflege, Wien 1914.

³ Ibidem.

brovniku nije ostavio nijedan rad te vrste. Pri projektiranju obrambenih utvrda i praktičnih radova nije moguće, da se ovaj strastveni kipar nije kao olakšanje pri tom poslu prihvatio svog dlijeta i sam klesao, to više što se vijećnicima obavezao, da će »laborare de scharpello cum manu sua«. ⁴ To za njega ne bi bio naporan posao, nego potreba i užitak, jer je on unosio u svoje kipove vlastita zapažanja i proživljavao ih snagom doživljaja, koji traži ostvarenje u oblicima.

Potres je doduše onog kobnog proljetnog dana 1667. godine srušio mnogo kipova i kamenih građevinskih ukrasa starog grada, a oni, koji su ostali oštećeni, bili su uništeni pri obnovi i izgradnji, te su tako postali obična kamena građa, pa nije isključeno, da je tada propalo i nekoje Jurjevo djelo.

Tragao sam za njima i ponovo motrio one radove, koji mu se pripisuju, nastojeći da uvijek uočim oznake njegovog vlastitog udarca i da ih razlikujem od načina klesanja ostalih njemu nedoraslih klesara kićene gotike. I evo, objelodanjujem kip. sv. Vlaha, koji dosada nije bio zapažen ni objelodanjen kao Jurjevo djelo. Nalazi se u jednoj niši s unutrašnje strane gradskih jugozapadnih zidina, vrh terasastih vrtova i perivoja ubožnice, koja se ranije nazivaše Domus Christi, a baš sučelice Jurjeve Minčete.

Kameni svečev kip, gotovo prirodne veličine, otkriva sve oznake ovog velikog Zadrana, koji je u našoj primorskoj umjetnosti izvršio važnu ulogu unapređivanja domaćih klesarskih radionica u toku 15. i 16. stoljeća, a ujedno se uz Radovana, Ivana Duknovića, Nikolu dell' Arca i svog mještana Franja Vranjanina snažno izrazio čistim umjetničkim izrazom.

Glava ima individualni, mirni i sabrani izraz misaonog i blagog starca, što se osobito očituje u obrvama napeta luka i u dugim stisnutim usnicama. Zabrinutost i misaonost kao da ispunjava čitavi lik, čija mršava ruka drži vitki model grada.

Široka, već renesansna mitra duboko je pala na glavu kao protuteža duge i guste brade, koja je gotovo prekrila uši i dijeli se u dva vijugava pramena, naglasujući vertikalnu jednako kao i središnji pojas uzduž mitre. Glava je spojena s tijelom i vrat se gotovo ne vidi, te to još jače odaje staračku krhkost lika.

Desnica, koja je prelomljena i nespretno nadoknađena cementom, blagosivlja, a u ljevici mu je model grada, koji, iako je potanko obrađen, jer crkva ima apsidu sa prozorima, a zidine zupčasta kružišta, ipak Juraj nije prikazao realistički. Shvatio ga je simbolički, više kao utvrdu ili utvrđeni dvorac negoli kao grad. Sintetizirao ga je samo, da ga podredi cjelini kompozicije.

Lice, uski, fino modelirani nos, uši, brada i ruka izrađeni su prirodno. Staračka koščatost sačuvane ljevice istaknuta je vitkim prstima i kožom, koja se natekla između palca i kažiprsta. Potanko je obrađen i ornamentalno shvaćen manipul sa kitama na ruci pod gra-

⁴ Ibidem.

dom. Svojom vertikalom manipul je poslužio majstoru kao protuteža (grada).

Kazula, u koju je svetac odjeven, prirodno se grči i povija uz njegovo tijelo, koje se u svojoj staračkoj krhkosti osjeća i vidi kroz njezne gipke i svinute nabore. Vertikalni pad tih oštro sječenih nabora istaknut je osobito skupljanjem kazule sred tijela. Jednakom dosljednošću naborana je i alba pod kazulom, koja je skupljena iznad pojasa o boku, a meko oblikovana na rukavu, te se čini da je tkanina vlažna i da se zbog toga sljubila s laktom.

U ovom se djelu odmah prepoznaje majstor. Ta izrazita fizionomija visokih obrva napeta luka, oštar pravilan nos i tanke, dugoljaste usne naliče na njegove male svece Stašova sarkofaga, klesanog oko 1448. godine za oltar u splitskoj stolnoj crkvi.⁵ I ovdje je, kao i tamo, lice blago i misaono, vrat nizak i skriven, a glava relativno velika prema tijelu. I ovdje je odjeća oštro, odlučno i sumarno sječena, a grči se i seže nisko po osmerostranom postolju kao i u Splitu. Mekoća rukava košulje sličí onoj kod anđela, koji nosi grb sred četvornog prozora Papalijeve palače u Splitu.⁶ Dugi vertikalni nabor po sredini istaknut je kao i na kralju Davidu u krstionici šibenske stolne crkve⁷ i kao na anđelu sa svijećnjakom na ciboriju ili na sv. Jerolimu. Stašova splitskog oltara.⁸ Samo što na dubrovačkom kipu nema one jakе suprotnosti svijetla i sjene, one oštine i plastičnosti kao na likovima šibenske krstionice i spomenutog splitskog sarkofaga, koje je majstor klesao u mlađim godinama. Između tih djela i ovog bijaše prošlo više od desetljeća.

Stav svečev s jednom ponešto prignutom nogom vidi se na Jurjevim kipovima Snazi i Ljubavi u Jakinskoj loži,⁹ na sv. biskupu i na sv. Jerolimu u splitskom sarkofagu, pa se ponavlja i u Dubrovniku. Sumarni model grada u punoj oblini oštih nacрта sjeća na crkvu i na knjigu, što je sv. Jere i onaj apostol drže na Stašovu sarkofagu, samo što ovaj model nije prevelik u odnosu prema liku kao to evanđelje i ta crkva. Alba sv. Vlaha se povija po postolju jednako kao i kod sv. Jere, te anđela i Marije u grupi Navještenja u Splitu. Stola je zadjenuta o pojas slično kao i na liku sv. Jerolima u Splitu.

Juraj se dakle nakon tih uporedbi potpuno ovdje otkriva i ne može biti sumnje, da je to njegov rad. U domovini je to ujedno po dimenzijama najveći njegov kip.

Kip nije uvijek tu bio, niti je klesan za to mjesto. Ranije se nalazio u prizemlju renesansno-barokne biskupske palače, koja je nekoć pripadala bogatim Sorokočevićima. Dubrovački klesar Colonna mu je

⁵ V. sl. Frey D., *Der Dom von Sebenico und seine Baumeister Giorgio Orsini*. Sonderabdruck aus dem kunstgeschichtlichen Jahrbuch der Zentral Kommission für Denkmalpflege, 1913, sl. 50, Wien 1913.

⁶ Ibidem sl. 52.

⁷ Iveković C. M., *Dalmatiens Architektur und Plastik*, sl. 78.

⁸ Fisković C., *Umjetnički obrt u 15. i 16. stoljeću u Splitu*, tabla 1, Marulićev zbornik, Zagreb 1950.

⁹ V. sl. Frey sl. 72, 73.

po uputi uprave uboškog doma pred dva desetljeća oštećene dijelove, a osobito ruku i odjeću ispod grada, nadoknadio i ispunio nažalost cementom, te je kip bio prenesen na današnje mjesto. Gdje je ranije stajao i za koje ga je mjesto Juraj klesao, nije dosada poznato.

Kip je trošan i izložen kiši i vjetrovima. Treba ga stoga što prije natkriti ili skloniti, gdje će se bolje čuvati od propadanja.

Ostali kipovi i kameni građevinski ukrasi, koji se pripisivahu Jurju Dalmatincu u Dubrovniku, ne pokazuju odlike njegova rada. Dvojni kasnogotički prozori uzduž pročelja Kneževa dvora, koje mu pripisivahu Gelcich,¹⁰ Frey¹¹ i ostali u njihovoj sitnoj obradi i ponešto rastrganoj kompoziciji poluglavica, ne pokazuju lični rad ni način oblikovanja ovog dobrog kipara, a zna se međutim, da su ih klesali prema narudžbi i ugovoru od 28. travnja 1469. godine Radivoj Bogosalić i Nikola Marković,¹² koji su za to bili u nekoliko navrata isplaćeni. Prema tome ne može se smatrati ličnim Jurjevim radom ni glava mlada čovjeka u kapi, koju je objelodanio Frey.¹³ Sitno oblikovanje kose i suho modeliranje lica nema oblinu ni mekoću crta, koju pokazuju Jurjeve glave, osobito one na vijencima apsida šibenske stolne crkve.

Pogrešno je smatrati, da je i kip sv. Vlaha na prijestolju visoko sred zapadnog gradskog zida, između vrata Pila i utvrde Bokar, djelo Jurja Dalmatinca,¹⁴ iako se taj dio zidina gradio, dok je on bio u državnoj službi Republike, a kićeni tabernakul ima oznake rascvjetale gotike. Nespretni i ukočeni svečev lik je premalen prema širini prijestolja i veličini niše, stilizirani nabori njegove raširene odjeće nisu zbog prejake dekorativnosti povezani cjelovito sa svecem, i još jače smanjuju njegov lik. Stoga nije čudno, da se Frey u pričinilo, da je to poprsje, a ne čitavo tijelo u sjedećem stavu. Na Stašovu sarkofagu, u šibenskoj krstionici, pa i na jakinskoj loži Juraj ispunjava likovima čitavu nišu, pa bi bio to učinio i ovdje.

Jednako tako model grada, koji svetac drži u ruci, nije sljubljen kompozicijski sa njegovim tijelom, kao što su već spomenuti objekti, koje Jurjevi sveci drže u rukama. Čitav lik nema one plastičnosti, zakružnosti i živosti, kojima Juraj zna prožeti svoje kipove.

Ukras fijala, svinuto lišće, nema pak onu vrsnoću ni živost kao kod ostalih njegovih djela.

Isto tako ne dostižu svojom vrsnoćom Jurjevo oblikovanje glavice trojnih otvora u dvorištu dubrovačkog dominikanskog samostana, koje se često pripisuju Jurju i njegovoj školi, iako je dokazano, da su to dvorište gradili Živko Utišenović, Radonja Grubačević, Radoslav i Jakov Radmanović, Tomkuša Vlatković, Radivoj Bogosalić

¹⁰ Gelcich G., *Dello sviluppo civile di Ragusa*, str. 66, Dubrovnik 1884.

¹¹ Frey D., o. c. str. 84.

¹² Fisković C., *Naši graditelji i kipari* 15. i 16. stoljeća u Dubrovniku, str. 126, Zagreb 1947.

¹³ O. c. sl. 65.

¹⁴ *Ibidem*, str. 88.

i ostali dubrovački klesari otprilike od 1456. do 1469. godine.¹⁵ Ni ostali ukrasi dubrovačkih kuća, crkava, javnih i privatnih palača, koje su zidane u kičenoj gotici, ne pokazuju lični Jurjev pečat. Kao graditelj u državnoj službi on nije mogao mnogo da sudjeluje u izgradnji privatnih palača, pa ni dominikanskog dvorišta,¹⁶ jer ih nije gradila država. Stoga i pomenuta skupina graditelja i klesara tog dvorišta ugovara s predstavnicima, zastupnicima i starješinom samostana, a ne s predstavnicima vlade i nadstojnicima pojedinih državnih gradnja (Officiales, provisores, fabricae), koji su posebno zato bili izabrani u vijeću.

Zauzet tako praktičnim, obrambenim graditeljstvom Juraj Dalmatinac nije ni utjecao izravno na dubrovačke klesare, stoga se u bogatom i raskošnom kamenom ukrasu dubrovačkog graditeljstva poslije šezdesetih godina 15. stoljeća i ne uočava njegov način rada tako jasno, kao što se vidi u Splitu, u Šibeniku, a preko Alešija, njegovog suradnika, i u Trogiru. Tek kip sv. Jerolima na Petrovićevim kasnogotičkim vratima franjevačke crkve svojim licem osobito u luku obrva podsjeća nešto na lice Jurjeva sv. Vlaha. Ali koje li razlike između oblikovanja odjeće Petrovića i Jurja! Ukrasi dubrovačkih glavnica vrata i prozora stoga i pokazuju posebnu crtu, koja se u rasvcaloj gotici i u renesansi približuje ponajviše korčulanskim klesarskim radovima jače negoli onim ostalih dalmatinskih gradova. Aleši je u trogirskoj krstionici, a zadarski su klesari u crkvi sv. Mihovila u Zadru gotovo kopirali Jurjevu skupinu dječaka uz stup kropionice i krstionice, a vrh reljefnih polustupova uz ulazni luk Firentinčeve i Alešijeve kapele sv. Ivana u trogirskoj stolnoj crkvi postavljeni su kipovi Navještenja, od kojih je Marija kopija istog kipa, koji se uzdiže vrh Jurjeva. Staševa ciborija splitske stolne crkve.¹⁷ Slični slučajevi izravno Jurjeva utjecaja u Dubrovniku još se nisu primjetili. Pa i prirodno je; on je tu boravio nešto više od godine dana.

Ipak se odužio Dubrovniku. U mirnom i misaonom kipu sv. Vlaha u njegovoj trijeznoj fizionomiji mudrog starca kao da je izrazio i oličio simbol male republike, koja se svojim mirnim i ustrajnim radom i pronicavim političkim snalaženjem održala kroz dugi niz stoljeća u sukobima, koji su oko nje izbijali na Jadranu i na Balkanu.

¹⁵ Fisković C., Dokumenti o radu naših graditelja i klesara 15.—16. stoljeća u Dubrovniku, str. 15—17, Split 1947.

¹⁶ Jovanka Stojanović-Maksimović je u svom članku »Rad Đorđa Šibenčani-
na u Dubrovniku« pokušala pripisati Jurju dio dominikanskog dvorišta i kip sv.
Vlaha u sjedećem stavu na zapadnim zidinama. Učinila je to bez ikakvih novih
arhivskih podataka i opažanjem stila, koje nimalo nije uvjerljivo. Stoga sam u Ma-
rulićevu zborniku, str. 133. spomenuo taj rad, obećavši da ću se na to po-
sebno osvrnuti. Ovdje to još ne mogu učiniti, jer »Naučni prilozi« studenata beo-
gradskog filozofskog fakulteta tiskani još 1949. godine, gdje je njen članak, nisu
predani javnosti zbog nekih tehničkih formalnosti.

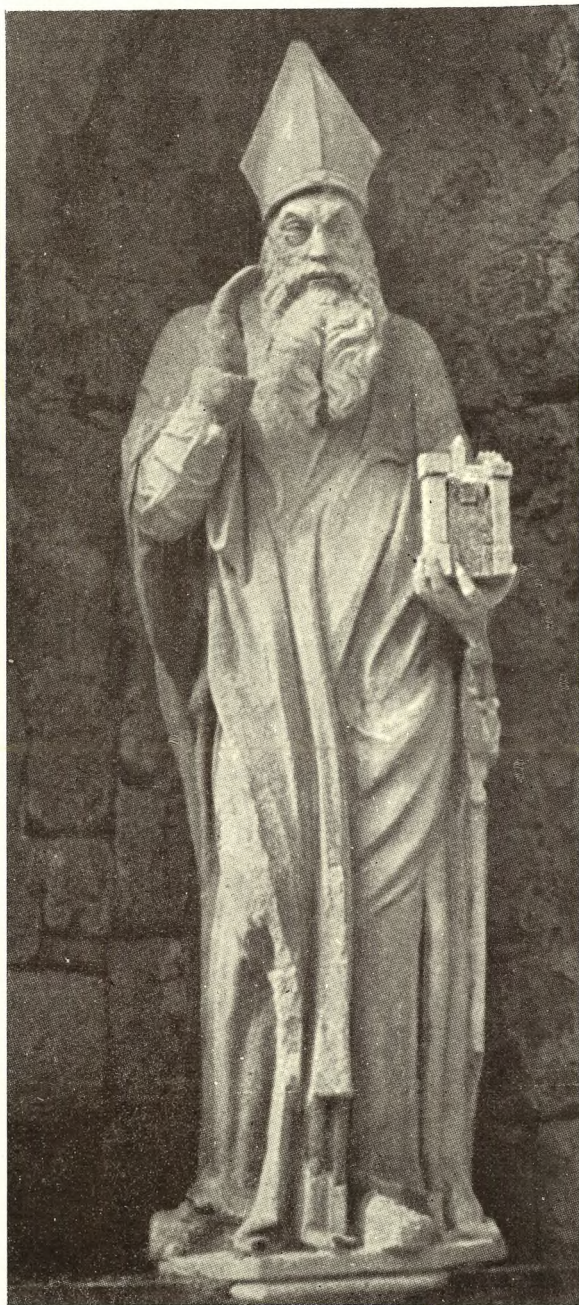
¹⁷ Fisković C., Juraj Dalmatinac, Hrvatska Revija 11, Zagreb 1941. Uporedi
slike: Marulićev zbornik tabla III, Iveković C. M. o. c. tabla XXVI 1. Dudan A.
u svojoj propagandističkoj knjizi La Dalmazia nell' arte italiana na str. 254. po-
grešno tvrdi, da su ti kipovi stariji i krivo pretpostavlja, da su romanički te,
možda, preneseni sa nekog ciborija.

R é s u m é

STATUE, OEUVRE DE GEORGES LE DALMATE, TROUVÉE A DUBROVNIK

Quoique l'on sût que l'un des plus célèbres architectes et sculpteurs croates Georges le Dalmate, avait travaillé à Dubrovnik au commencement de la seconde moitié du XVème siècle, on n'y avait encore, jusqu'à présent, trouvé aucune de ses oeuvres personnelles.

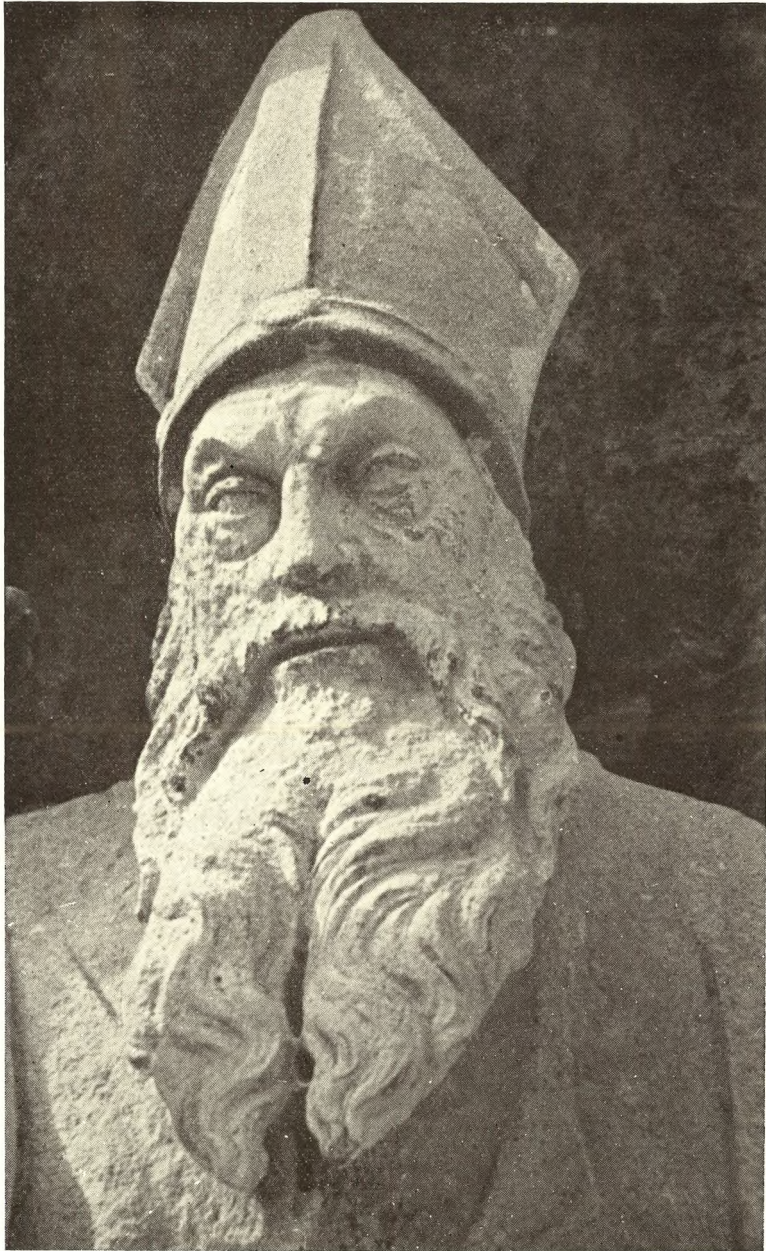
Dans cet article, l'auteur est d'opinion que, ni la statue de Saint-Blaise assis sur un trône dans le tabernacle de style gothique flamboyant situé sur les murs occidentaux de la ville-, ni les fenêtres jumelées du Palais du Recteur- attribuées à Georges le Dalmate par Gelcich, Frey et autres historiens de l'art ou écrivains, ni les chapiteaux des arcades du cloître dans le Couvent des Dominicains, ne sont de lui. Sur la base de l'analyse de style et d'analogies qu'il a faite, concernant les autres oeuvres de cet artiste, et surtout celles de Split de Šibenik, l'auteur soutient que, jusqu'à présent, on peut considérer que la seule oeuvre personnelle de l'artiste à Dubrovnik est la statue de Saint-Blaise- inconnue à ce jour qui se trouve dans le jardin de l'Hospice Domus Christi. Malheureusement elle est endommagée et a été mal réparée avant la guerre; pourtant on peut y voir les caractéristiques du style de Georges le Dalmate.



Juraj Dalmatinac, kip sv. Vlaha u Dubrovniku



Juraj Dalmatinac, sv. Vlaho, gornji dio



Juraj Dalmatinac, sv. Vlaho, detalj